

Վանո Սիրադեղյան

Գյաղանների ժամանակը

ՕՐԸ ՑԵՐԵԿՈՎ՝ ՀԱՄԱՆԵՐՈՒՄԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ
ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ «ԱՌԱԳԱՍՏՈՒՄ»

1. Շակայների խրախճանքը

Երեւի չարժեր չնչին գավգակությանը անդրադառնալով՝ սկսել այս խոսքը, եթե այդ՝ գյաղայի, տեսակը դարձած շիներ մեր ժամանակի «հերոսը»-պատգամավորը, մինիստրը, իդեոլոգը... չգիտես ինչի:

Կարելի էր նաեւ արհամարհել: Տգետին արհամարհելը, գիտենք, մտավորական մարդուն սագական զբաղմունք է, մի պայմանով, սակայն, որ քեզ մտավորական են համարում, ոչ թե փալաս: Եւ, որ առավել կարեւոր է, նա, ում հասցեագրված է արհամարհանքը, առնվազն պիտի իմանա, թե ինչ ասել է՝ մտավորական: Այլապես կստացվի, որ արհամարհել ես, ասենք, 4 համարի տրոլեյբուսին:

Ոչ թե այն իմաստով, որ արհամարհել-տաքսի ես նստել, այլ կողքովդ անցնելիս պարզապես արհամարհել ես ... Տաք է, շարժվում է, ապրում է 60 տարի, այդպես մետաղի ջարդոն կդառնա ու կմտնի ձուլարան, չիմանալով, որ իրեն արհամարհել են: Այնպիսի ժամանակներում, երբ միլիցիայի պաշտոնաթող թաղայինները դառնում են օրենսդիր, իսկ «վետերոկի» վարիչները՝ մինիստր,

դժվար թե նրանցից թեթևակի զգվելու՝ մեր դեմքի արտահայտությունը գնահատվի որպես էսթետի դիրքորոշում: Վախենամ թե՛ դա ավելի շուտ համարեն գոմիկի երկհմաստ ծամածոություն: Եւ ոնց որ թե իրավունք ունեն խառնելու, որովհետեւ մենք էն գլխից ենք խառնել հասկացողությունները եւ, օրինակ, մտավորական ենք համարում նաեւ մեկին, որը ռուսերեն թերթ է խմբագրում եւ թերթում վերնագիր է դնում, թե՛ «Թուրքերը մոբայլով խոսում էին կովի հետ»: Ընթնում եք, չէ՞, «Ազգային-ազատագրական» ենթատեքստը՝ կովը խոսում է կովի հետ: Դե որ մենք սրան մտավորական ենք համարում, նա ինքն էլ է անկեղծորեն իրեն այդպիսին համարում, գուցե կինն ու հարեւաններն էլ են համարում, որովհետեւ փողկապ է կապում, առավոտները հարեւաններին բարեւում է՝ քթի տակ մոթմոթալով, ոչ թե ուսները թփթփացնելով (ուրիշ բան, որ գուցե դա չի անում վախից), կնոջը չի ծեծում եւ սեփական երեխաներին մեր չի հայիոյում բաց պատշգամբում ... Եվ իզուր եք կարծում, որ նա կովի, հեռախոսի ու թուրքի մասին գրածը սրամիտ ժողովրդաստանական հնարք է համարում:

Ամենեւին: Նա դա դիտում է որպես Հայ Դատի հանդեպ իր որդիական պարտքի մատուցում: Եւ չես կարող համոզել, որ «դիշովկից» Հայ Դատը շահել չի կարող, եւ առհասարակ, որեւէ գաղափար դրանից չի շահում: Եւ չես կարող հասկացնել, որ, առհասարակ, չի լինում ինտելիգենտությունը՝ առանձին, մուռ քշելը՝ առանձին, ճաշակը՝ առանձին, ազգասիրությունը՝ առանձին, առաքինությունը՝ առանձին, արհեստը՝ առանձին: Չի լինում, ու՛ վերջ: Չի լինում հայ մտավորական եւ չինացի մտավորական: Կամ մտավորական են, կամ չինացի եւ հայ:

Եթե մեկնումեկը պատերազմի դաշտից շատ հեռու ու տաք մի տեղ խոսում է գենք վերցնելու մասին, բարբաջում է ավտոմատը ձեռքին ՀՀԾ-ի վերադառնալու դեմը առնելու մասին, հասարակության մեջ պետք է գտնվի սրամիտ մեկը, որ հանկարծ «փր՛շտ» անի, որպեսզի կողքինները պահը վայելեն: Եթե մեկը նրանցից, ովքեր նախկինում իրենց «սպասարկած տարածքում» կաշառք էին վերցնում՝ անգամ մի բանկա դաուրմայով եւ սուջուխի երկու շարանի տեսքով, ահա այդ մեկին չի կարելի հիմարաբար «չեկիստ» ասել՝ իբր բացասական իմաստով, որովհետեւ սովետական միլիցիոներին չեկիստ ասելը նույն պարզեւն է, ինչ կայարանի համբալին 1 դուարի փոխարեն 100 դուար տալը: Չի կարելի նմանին կշտամբել (ինչպես իմ գրչակից ընկերներն են անում), թե՛ արի քարը փեշիցդ թափ տուր, որովհետեւ օրենսդիր լինելով՝ վայել չէ գենքից-բանից խոսել:

Չի կարելի կշտամբել, որովհետեւ, եթե նրա նմանը օրենսդիր է դարձել, նշանակում է դրանից առաջ երկրում այնպիսի մի ազգային աղետ է տեղի ունեցել, որ հիմա օրենքից խոսելը նույնն է, թե քաղաքը ավերած երկրաշարժի հաջորդ օրը կշտամբես քաղաքացիներին, որ փողոցը անցման տեղերով չեն անցնում: Կամ՝ նեղանաս քաղաքապետարանից, որ մյուս առավոտ գիբիլը ժամանակին չի տարել, երբ ողջ քաղաքն է դարձել աղբակույտ:

Հիմա գյաղաների ժամանակն է: Եւ մի կարճ ժամանակ էլ դեռ այդպես կլինի: Եւ այդպիսի ժամանակներում, երբ հերոսները բանտում են կամ հողի տակ, երբ դեռ խրամատները Ազգային ժողովի շենքից հեռու են հարյուրավոր կիլոմետրերով, գյաղաները, այսպես, պիտի կամուֆլյաժե բիկինի հագնեն ու պուտանկի «խրոխտ» մարշով գնա՝ ն-գան իշխանության միջանցքներում: Գնան ու գան: Գնան ու գան... Մի բանում, սակայն, կարելի է վստահ լինել. այն տարիներին «ազգային թրաշ» պահած հանցագործների ավտոմատների շրխկոց-շրխկոցը սրանց նմաններին այն աստիճանի սարսափի է մատնել, որ նրանք այլեւս երբեք ավտոմատ ասած բանին մոտ չեն գնա, ինչ մնաց թե ինչ-որ մեկի դեմը առնեն, այն էլ՝ պատերազմի բովով անցած ՀՀԾ-ի: Այնինչ, նույնիսկ զգոնությունը չկորցրած «Առավոտը» այդ առթիվ ամոթխած թոթվում է, թե՛ եթե իշխանությունը մինչեւ հիմա ՀՀԾ-ի վերադարձով է վախեցնում մարդկանց, ուրեմն նախկինները խնդիր ունեն հասարակության հետ ...

Ներողություն, որ ընդհատում են մտքիդ սլացքը. իսկ Կարեն Դեմիրճյանն ինչ խնդիր ուներ հասարակության հետ, որ մարդուն ոչնչացնելուց հետո հիմա էլ հիշատակն են ոչնչացնել փորձում՝ գրեթե հաջողությամբ: Նույն այդ հասարակությունը, որ բոլորովին վերջերս պաշտում էր երջանկահիշատակ Կարեն Դեմիրճյանին, արդեն սկսել է ծամծմել այդ չարաբաստիկ 300 դուարի պատմությունը, որը վիժվածքները հեռատեսորեն հանած են եղել դիակի շորի գրպանից (բայց ասում են՝ շփոթված էին): Դեմիրճյանը չէ՞ որ բացարձակապես խնդիր չունեի հասարակության հետ, բայց պարզվեց, որ ամեն ինչ կախված է (համենայն դեպս, ժամանակի որոշակի հատվածում) գրպարտության պետական մեքենայի թափից: 20 տարի առաջ այդ նույն ժողովրդի գլխում եթե Դեմիրճյան անունը փողի հետ կապող մի միտք անգամ ծագեր, ապա դա կլիներ գուտ հետաքրքրասիրություն՝ արդյո՞ք առաջին քարտուղարը գոնե ձեւի համար

գրպանում փող պահում է: Ոչ թե՛ ինչքան ու որտեղից: Ափսոս է այդ մարդու հիշատակը:

Եւ այդ հիշատակը այդպես ոխակալորեն, այդպես հրապարակայնորեն անամոթաբար տրորելու մթնոլորտում, պատկերացրեք, չգտնվեց մեկը, որը վեր կենար ասեր. «Լսեք, ա՛յ թուրք ու քուրդ բեգերին՝ խոնարհ, բայց սեփական իշխանների գլխակեր ճորտի գավակներ, դու՛ք ձեր հայրերի այդ ո՞ր արժանիքի իրավունքով եք իշխան մարդու անունը հոլովում: Մի՞թե պարտադիր էր, ասեր, ա՛յ տիրադավ անտերներ, որ ընդամենը 2 տարում խփեիք մոխսանաթուրջան բոլոր ռեկորդները աշխարհի ժողովուրդների շարքում՝ սկսած երկրի դատախազին իր աշխատասենյակում սպանելուց, վերջացրած Պառլամենտի սպանողով... Հիմա էլ, ահա, հանգուցյալների գրպանների խուզարկումն ու դրա քննարկումը հրապարակայնորեն... Ա՛յ չտեսի ծոռներ ու շունետրի թոռներ, այ համբալի համբալ գավակներ, բա եթե Դեմիրճյանի նման տղամարդու գրպանում էլ 300 դոլար փող չպիտի լիներ, հապա ու՞մ գրպանում պիտի լիներ: Կիմ Բալայանի՞: Դե, պատկերները ստովի իրար կողք դրեք: Կուզեք՝ ավելացրեք իշխող կոչվող կուսակցության Մարգարյանի պատկերն էլ ու... սարսափեք Հայաստանի ապագայից...

Չէ՞ որ, եթե Հայաստանում միայն մեկ տղամարդու վերապահված լիներ գրպանում 300 չէ, 30 հազար ունենալու, իսկ ուրիշներին՝ ծխախոտի փողից բացի՝ ոչ մի բան,- այդ մարդը պիտի լիներ Կարեն Դեմիրճյանը: Իր դիրքով, իր վաստակով, իր երեվելի տեսքով՝ վերջին հաշվով... Բայց շակալներից ոչ մեկը այդ բանը չի ասի վախից, թե օրերից մի օր Ազգային Ժողովի դահլիճում կսկսեն իրենց բոլորի գրպանները ստուգել... կենդանի ժամանակ: Նրանք չեն անի, պարզ է, բայց դրսում է՞լ մարդ չի մնացել Դեմիրճյանի հացը կերած ակադեմիկոսներից: Այդ ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստներից-բանից... Ուրանալը՝ ուրանալ, բայց այսչա՞փ սահմոկելի-համազգային մասշտաբի:

.

2. Հատակին պատկածների դավադրությունը

.

Իսկ դուք ասում եք՝ հասարակության հետ խնդիր: Իսկ դուք ուզում եք օրենսդրական դաշտ բերել (իբր, մի փախչող են) ու «հանգստացնել» ծտի սիրտ ունեցող գրպանահատներին, մարդկանց չուլաններից դաուրմա ու թթու «առգրավող» նախկին թաղայիններին ու գաստրոնոմների ետնամուտքով ձրի հավ ու ձու տուն տանող ՕԲԽՍ-ի նախկին օպերներին, որոնց ետին թվով «ազգի գինվոր» են գրել, օ՛ սարսափ, ռուսալեզու թերթերի պառվաբոցերը: Իսկ նրանց՝ բանականություն չկորցրած կոլեգաները կարկամել են: Ինչու՞ են կարկամել: Հո շուտով գալու է երկիրը դարձյալ պաշտպանելու ժամանակը: Եւ երբ եկավ այդ ժամանակը, երբ վրա հասավ իշխողների փախեփախը, այդ ժամանակ հո լավ է երեւալու՝ ո՛ր մկան ծակն են մտնում բեղավոր ու անբեղ «միկրոֆոնի ֆիդայիները»:

Ճնշվում են, որովհետեւ քի՞չ են: Իսկ լավը ե՞րբ է շատ լինում: Երբ, առհասարակ, հազար չափահաս մարդուց քանի՞սն է ուղեղ ունենում: Մե՞կը, երկու՞սը, երե՞քը... Պատկերացնու՞մ եք, ի՞նչ քառս կդառնար կյանքը, եթե հազարից տասը մտածելու ընդունակ լիներ: Իսկ դուք խեղճացել եւ Վարդենիսի գյուղերի խեղճ փախստականների նման հեշտորեն տրվել եք «մագութի հանձնաժողովների» անուղեղ բարբաջանքին: Հետո, շատ չե՞ք, սիրելիներ (կասեր Մերուժանը), դուք էլ հնայվել «նախկիններ» բառով: Ու երբ օրը տասը անգամ կրկնում եք՝ «նախկին հանցավոր ռեժիմ, նախկին հանցավոր ռեժիմ», նպատակ ունենալով, հավանաբար, ձեռ առնել ընդդիմախոսներին, այդ բանն անելիս մի անգամ ուշադիր նայե՛լ եք ձեր շուրջը ու մտածել, թե այսօրվա Հայաստանում հարյուր հոգուց քանի՞սն է հիշում կամ հասկանում չակերտների նշանակությունը: Թե՞ կարծում եք, տգետները միայն պառլամենտում են հավաքվել: Եւ երբ ձեր շուրջն եք նայում, չի՞ երեւում, որ նախկինների գալու-չգալու հարցը բավականաչափ հոռետորական է: Համենայն դեպս, պարզ չէ՞, որ պետության ու բանակի հիմնադիր գործիչները որտեղ էլ լինեն, ինչ կուսակցության ու կառույցի մեջ էլ լինեն, եթե ոչ առաջնային, գոնե ուրիշներին հավասար իրավունք ու հնարավորություն ունեն հավակնելու՝ Հայաստանը թուրքերից մաքրելու դերին: Մանավանդ որ, մի անգամ արդեն մաքրել են:

Միտքս այն է, որ իմ ու քո կյանքի փորձ ունեցողը, հասարակական վարքի մոտիվները մեջբերելիս, (հատկապես երջանկահիշատակ Դեմիրճյանի

անբասիր կերպարի աղճատումների հետ հաշտվող մասսաների ֆոնի առկայությամբ) դատողություններում պետք չէ, որ լինի այդքան այսօրեական: Երբեք մի ասա երբեք: Երբեք մի ասա՝ նախկին իշխանություն, նախկին նախագահ, որովհետև ըստ ժամանակագրական կատեգորիայի՝ դա իր անունն ունի՝ առաջին: Իսկ քաղաքական կատեգորիաներով դատելու դեպքում՝ առաջինը դեռ չի նշանակում առաջին ու վերջին: Հայ ժողովրդի ճակատին գրած հո չի՞, որ ամեն անգամ երկիրը բաշխեցուկներին թողնելով՝ ինքը պիտի հեռանա երկրից: Հո չէ՞նք կարող հույսներս դնել Հայաստանը միայն ծիրանի սեզոնին հիշող մեր սիրասուն ախպար եղբայրների վրա: Հիմա էլ հո երկրորդ Վազգեն չկա, որ խաբվի ու հայկական բանակը դնի դավադիրների տրամադրության տակ: Հո նոր Դեմիրճյան չի ծնվելու, որ նույն միամտությամբ հայերի ձայները շահի ու դառնա այդ ձայների գոհը: Վերջապես, հո գետնի տակ չանցան երկիրն ու բանակը հիմնադրած անկախության սերնդի հազարավոր տղամարդիկ: Թե չէ, մի ողջ ժողովուրդ չի կարող հույսը կապել ԱԺ-ի դավաճանների հետ, ովքեր մի մարդու նման համաներում շնորհեցին «27»-ի մարդասպաններին ու կազմակերպիչներին: Այնքա՛ն միաձայն ու դավադիր հապճեպությամբ, այնպիսի չքմեղությամբ (իրենց լեզվով՝ իրենց շլանգի տեղ դրած), որ մարդու լեզուն չի դառնում այս անգամ մի բան ասի գործադիրի հասցեին՝ իր այլանդակությամբ հանդերձ:

Թերթերը գուշակություններ էին անում՝ տեսնես Քոչարյանը վերջին հանդիպման ժամանակ ի՞նչ էր ասել խմբակցությունների ղեկավարներին, որ այդպես գաղտնապահ են դարձել: Թերթերը ամեն անգամ իրենք իրենց ուզում են հավատացնել, թե Քոչարյանը այս անգամ դրանց հետ կարող է ազգային-պետական խնդիրներից խոսել: Իսկ «պետական գաղտնիքը» այն է եղել, որ Քոչարյանը դարձյալ սպառնացել է ցրել պառլամենտը, եթե համաներումը չանցկացնեն պառլամենտում: Ընդ որում՝ ծպտուն չհանելով: Չծպտալով: Որովհետև պարզ է, չէ՞, եթե մեկնումեկը մե՛կ կ-միակ հարց տար Դավիթ Հարությունյանին՝ Համաներման ու «27»-ի առնչության մասին, ինչ էլ որ նա պատասխաներ, սկանդալը դուրս էր գալու դահլիճից, եւ ստիպված էին լինելու նախագիծը մերժել... Բայց պայմանը եղել է անծպտուն քվեարկելը: Թուլաբաժինը կորցնելու վախից բացի կա՞ այլ մի բացատրություն՝ այդպես գողեցող-դավաճանաբար քվեարկելու համար: Ծանոթ պատմություն է: Մի

դեպքում (98-ին)՝ եթե չթողնեք պատգամավորին դատեն, պառլամենտը կցրեն: Հիմա՝ եթե չթողնեք մարդասպաններին բանտից ազատեն՝ կցրեն: Եւ երկու դեպքում էլ քվեարկեցին: Երկու դեպքում էլ՝ գրեթե միաձայն:

Եւ վիճակի տրագիկոմիզմը այն է, որ առաջին քվեարկության ժամանակ Վազգեն Սարգսյանն ու Դեմիրճյանը կենդանի էին: Երկրորդ դեպքում՝ քվեարկությունը իրենց սպանողներին ազատելու համար էր: Իսկ այդ ողորմելիները, իբր, քիչ բութ էին, հիմա էլ իրենց լրիվ թթվի քարի տեղ են դրել եւ մրթմրթում են, թե՛ «չէին սպասում»... Ինչի՞նչ չէին սպասում: Ումի՞ց չէին սպասում: «27»-ից հետո է՞լ չէին սպասում: Այ, Դեմիրճյանը չէր սպասում: Այս խոսքերը կան սպանությունը պատկերող ժապավենում: Առաջին կրակահերթին հետեւող՝ վայրկյաններ տեսած դադարին Դեմիրճյանը, որ հասկանալի բնագոյով կռացել էր, այդ դադարին գլուխը վեր է բարձրացնում ու մեծավարի հորդորում, կարծեն, բառացիորեն հետեւյալով՝ «Տղանե՛ր, այդ ձեւով չի կարելի հարց լուծել...» եւ նույն ակնթարթին գնդակահարվում՝ մեջտեղի փակ դռան մոտերքից արձակված կարճ ու դիպուկ կրակահերթից: Այդ մեկը, կարծես, եղբայրներից ոչ մեկը չէ, այլ, թերեւս, Լեոնարդ Պետրոսյանին հատկապես գնդակահարողը:

Դեմիրճյանը իրոք չէր սպասում: Նա երեխայի նման խաբվեց ու ներքաշվեց քաղաքական ինտրիգի՝ ջահել գիշատիչների պատրաստած որոգայթը: Նա պիտի որ 98-ի ընտրություններից հետո հոգեբանորեն պատրաստ լիներ թքել ետ քաշվելու, բայց հիմա էլ իր թիմի տականքներին էր պատգամավորություն ու պաշտոն հարկավոր, եւ այս անգամ էլ գերի դարձավ նրանց ախորժակին: Դեմիրճյանը չէր սպասում՝ համոզված լինելով, որ ինքը թշնամիներ չունի: Բայց ինչպե՞ս կարող է թշնամի չունենալ կես միլիոն ձայն ունեցող մարդը: Պարզապես նա ուրիշ էպոխայի մարդ էր: Հուշտ էր լինում շենքի միջանցքներում շալվարներով վազվզող աղջիկների տեսքից, իսկ իր շրջապատում չգտնվեց մեկը, հատկապես օրգանների (իրոք որ օրգաններ) մեծաբերան անուղեղ գնդապետներից, որ մարդու ուշադրությունը մի քիչ էլ դարձներ այլ կողմ՝ Ազգային Ժողովի միջանցքներում մշտապես պլաշչներով վխտացող, ձիագողի վազվզող աչքերով, լղար ու գունատ, գունատ ու մորուքավոր, անսեռ-անտարիք, անպաշտոն ու պաշտոնավոր սկաուտ թուլեքի վրա:

3. Հայ-Ֆրանսիական համատեղ սպանություն

Համաներման բերած խնդիրը այն չէ, որ մի քանի մարդ պակաս են պատժվելու: Այլ այն, որ եթե նրանց մեջ կար մեկը, որ ասելու բան ուներ, ասենք, գենքը նախօրոք Ազգային Ժողովի շենք մտցնելու մասով, այլևս չի ասի: Եւ ժամանակին էլ «կթռչի» Հայաստանից, ասենք, Ֆրանսիա, որտեղ այդպիսիներին շքանշան են տալիս, իսկ Հայաստանի իշխանությունները պարտքի տակ չեն մնում եւ Երեւանում Ֆրանսիայի մյուս հերոս Շառլի հացի սեղանին հայ են մորթում: Իսկ վերջինս փոխանակ սուս անի միտոժամանակ (ինչպես նվագագույնը ընդունված է Արեւմուտքում), հարցազրույց է տալիս եւ գովում «Առագաստում» արյունալի հյուրընկալության տիրոջը: Որովհետեւ այդպես է պետք Ֆրանսիայի ազգային շահին, մանավանդ՝ կոնյակի գործարանը «հաջողացնելուց» հետո:

Ձենքը ներս տանելու հարցը ամենաառանցքայինն է, որովհետեւ այդ վիժվածքներն այդքան միամիտ չեն, որ գենքը առած՝ հախտոն մտնեին տարածք, ինչպես ամերիկյան ֆիլմերում են ավտոյից իջնում ամայի ճանապարհի բենզակայանում ու մտնում ներս՝ մի քանի մանեթ կողոպտելու: Հնարավոր է, որ Հունանյանը իր տիպով պատրաստ է եղել նաեւ դատարանի առաջ կանգնելու, բայց ո՛չ նաեւ ծրագիրը տապալվելու դեպքում: Ոստիկանների ու Երկրապահի սապոզների տակ հոգին փշելու հեռանկարի չնչին իսկ հավանականության դեպքում նա չէր ստանձնի «գործը», հետեւաբար՝ նա գենքով տարածք չէր մտնի, էլ չեն ասում՝ մի քանի գենքերով մի քանի մարդու տարածք մտնելու վտանգավորության մասին: Եթե պահակակետում «վառվելու» երեք տոկոս հավանականություն լիներ (իսկ մի քանի մարդ՝ մի քանի ավտոմատով տարբերակը վառվելու հավանականությունը մեծացնում է բազմապատիկ), այդ պարագային «օպերացիան» նման ռիսկի ենթարկել չէին կարող ոչ մի տրամաբանությամբ: Անհավանական է այդ ռիսկին գնալ կազմակերպիչներ չլինելու պարագային, էլ առավել անհավանական է՝ կազմակերպիչների առկայության դեպքում: Որովհետեւ այդ խումբը, ըստ

ամենայնի, գնում էր ծրագիր իրագործելու շենքի ներսում, ոչ թե դրսից զինված հարձակում էր գործում շենքի վրա: Եւ ուրեմն՝ զենքը ներս տանելու փուլը ժամանակի մեջ պիտի առանձնացված լինի բուն գործողության փուլից:

Շենքի պահապանների անփութության մասին լեզենդը բավարար հիմք չէր ապահովության: Նաեւ՝ հայտնի էր, որ շենքի պահապանները, այնուամենայնիվ, կառավարության այցի օրը զգաստանում են: Նաեւ՝ կառավարության անդամների զինված օգնականներն են բակում եւ միջանցքներում այդ ժամերին ավելանում: Չեն պնդում, թե այդ պայմաններում բացառված է զենքով տարածք մտնելը, բայց անհամեմատ ապահով է զենքերը նախապես ներս տանելը: Կա՛ն օրեր առաջ, կա՛ն կառավարության գալուց ժամեր առաջ: Բայց ոչ մի դեպքում այդ ժամին: Եւ դրա համար, հասկանալի է, շենքի ներսում հանցակից են ունեցել: Պատահական չէ, որ թե՛ Նաիրի Հունանյանը, թե՛ Նաիրի Բաղայանը չեն կարողանում բացատրել, թե սպանությունից բուպեներ առաջ զուգարանում ու մոտերքը ով ում ինչ էր փոխանցում եւ ինչ էր ասում: Նաիրի Բաղայանի փոխանցածը ընդամենը վերելի վերջնական «դաբրո՞ն» էր, թե՞ կոնկրետ զենք: Թե՞ վերջին տեղեկությունը առ այն, որ ամեն ոք դահլիճում իր տեղը նստած է: Որովհետեւ ոչ մի կարգի բանդա, առանց վերջին բուպենին հավաստիանալու, որ գոհերը հենց իրենց տեղերում են նստած, չէր մտնի դահլիճ՝ կուրորեն: Այդ մասին պիտի լուր տված լինեն կա՛ն դահլիճից՝ հեռախոսով մեկին, որը հրնթացս տեղեկացրել է մարդասպաններին, կամ պիտի այդ մասին անմիջապես հաղորդած լինի մեկը, որ մեկ-երկու բուպե առաջ դուրս է եկել դահլիճից:

Իսկ հիմա՝ ոստիկաններին մեկուկես տարի բանտում պահելուց ու ներում շնորհելուց հետո, խիստ բարդանում է սպանությանը նախորդող ժամին կամ ժամերին միջանցքներում ու հարկերում եղած կասկածելի անցուդարձի, մարդասպանների ու նրանց համախոհների հանդիպումների մասին տեղեկություններ ստանալը: Տեղեկություններ, որ պիտի ունենային ոստիկանները: Տեղեկություններ նաեւ նախորդ օրերի անցուդարձից: Իսկ դատավարական տակտիկայի արտադատավարական սցենարիստները եւս մեկ ներկայացում սարքեցին՝ պառլամենտի զուգարանում երկու տարի հետո զենքեր պահելու հետքեր որոնելով: Եւ այդ մասով էլ գործ փակեցին: Իսկ ինչո՞ւ չստուգեցին (դեռ երկու տարի առաջ) այն սենյակները, ուր մարդասպանների մի

մասը սովորություն է ունեցել ներսուդուրս անելու:

Դատավարական սցենարի վճռական պահը, սակայն, դատաքննական կարգի սահմանումը եղավ: Դրա ամբողջ իմաստն այն է, որ Նաիրի Հունանյանին կարգելով առաջին հարցաքննվող՝ դատարանը հնարավորություն տվեց նրան մանրամասնորեն կողմնորոշել մյուսներին, որպեսզի հանցագործության բոլոր դրվագներով ցուցմունքներ տան՝ հիմք ընդունելով ի՛ր ցուցմունքները: Չէ՞ որ նրանք (համենայնդեպս, շարքային կատարողները) սպանությունից առաջ այլ ասելիքներ ունեին եւ, հետեւաբար, հետաքննության համար ընդհանուր լեզենդ մշակած չեն եղել: Լեզենդ պիտի չմշակվեր նաեւ հանցախմբի վճռականությունը մինչեւ «իքս» պահը պահպանելու համար, որովհետեւ լեզենդ մշակելը կնշանակեր կասկած հարուցել խմբի մեջ, որ կարող է դատ լինել, այնինչ խումբը պիտի համոզված լիներ, որ ապստամբության է գնում, ոչ թե պարզ մարդասպանության: Բայց հետագայում նրանք լեզենդի հարցում «բացթողումը» լրացնելու հնարավորությունը լիովի ստացան: Եւ իզուր են լրագրողները զարմացած Հունանյանի հիշողության «պայծառացումներից»: Ակնհայտ է, որ նա ոչ թե հիշում է այս կամ այն մանրամասնը, այլ յուրովի է շարադրում բոլոր այն էպիզոդները, որոնց վկա չկա, հանցագործներից բացի: Հորինում է իր հանցակիցների ականջի համար: Որպեսզի սերտեն եւ դուրս չգան այդ շրջանակից: Բանտում այն մեկի մեռնելով՝ խզվեց զենք տրամադրողների հետ կապը, որը պիտի տաներ դեպի կազմակերպիչները: Բադայանին, դահլիճից սպանությունից երկու րոպե առաջ դուրս եկած Մովսիսյանին ազատ արձակելով եւ այս համաներումով՝ գրեթե կտրվում է զենքը նախապես շենք մտցնելու եւ որտեղ պահ տալու թելը, որը նույնպես պիտի տաներ դեպի կազմակերպիչները:

Գործը շարդելու առնվազն եւս մեկ քայլ է մնացել-մարդասպաններից նա, ով իրեն չի կարող տիրապետել՝ ցուցմունքների իմաստով, հոգեբանների օգնությամբ կհանձնեն հոգեբույժներին (ահա ինչի համար են հոգեբանները) եւ կվնասագերծեն: Դա, երեւի, կլինի Կարեն Հունանյանը: Եւ զոհերի իրավահաջորդների շահերի պաշտպանները, վստահ եղեք, կնպաստեն դրան: Այնպես, ինչպես նպաստեցին համաներմանը: Բոլորը: Իրավահաջորդների ներկայացուցիչներով, այդ կողմի իրավաբաններով, Ազգային ժողովով, ազգով-բանով: Այնպես, ինչպես մինչեւ հիմա եղել է: Նրանք սպանում են, սրանք

ներում են: Որ այդ մեքենան անթերի է գործում, ապացուցում է «Առագաստի», ըստ էության, հրապարակային մահապատիժը՝ անունով ողջունելու դիմաց: Թերթերը գայթակղվեցին «Սեդրակօղի» բառը տպագրելու հնարավորությունով եւ չզգացին, որ այդ «կուտր» սպանող կողմն է տվել: Իբր, սպանել են վիրավորելու համար: Այնինչ, սպանել են հանգուցյալի «լոպպագության» համար: Պարզապես, խեղճ հայի մտքով անցնել չէր կարող, որ եթե այդպիսի բացատրիկ մի գուգադիպությանը Փարիզից Շառլը՝ Վրաստանի հայ, Ղարաբաղից՝ Ռոբբը, Ինքն էլ ահա Ջավախքից ... հայերով Երեւանում հավաքվել քեֆ են անում ու ջազ են լսում բաց սրճարանում... Ո՞ր քեֆը լավ հայը կնտածեր, որ պահը արձանագրելու՝ իր հոգու պոռթկումը կարող էր իր կյանքը արժենալ:

Աստված էլ բեթարից ազատի, երբ մուղամից միանգամից անցնում են ջազին:

Տեղին չէ նաեւ այն համոզմունքը, թե հասարակությանը վախեցնելու համար սպանել են հատուկ: Տիգրան Հայրապետյանին, այո, այդ նպատակով սպանեցին, իսկ այսօր դրա անհրաժեշտությունը չկար: Քոչարյանը չէր ուզենա, որ բանը այդպես վերջանար այդ օրը: Պարզապես ամեն ինչ տեղի էր ունեցել ինքն իրեն՝ հանցագործ աշխարհի բարբերին համապատասխան- Պախանին «սխալ» խոսք են ասում, համապատասխան մեկը «հանում՝ խփում» է: Այդքան առօրեական: Տեղում գնդակահարում ես, կամ քաշում ես մի կողմ ու սատկացնում: Եւ ինչպես հասարակության ռեակցիայից պարզվեց, իրենք դարձյալ «ճիշտ» էին: Հասարակությունը ինչ էլ մտածի իր ներսում, մի բան ակնհայտ է, որ ընդունել է նրանց «հեղինակությունը»: Որպես իշխանություն ընդունում է թե ոչ- Էական չէ, որպես հանցավոր կազմակերպություն՝ դրա կանոնները ընդունում է: Վ. Նազարյանը միակն էր, որ տվեց այդ մարդու ճշգրիտ ախտանիշը, թե՛ «Նրան ոչ թե իմփիչմենթ պիտի հայտարարել, այլ մեկուսացնել հասարակությունից»: Թե չէ՝ սրանք սպանությունների գործը դրել են կոնվերի:

Իսկ հիմա դատը կանեն այնպես, որ հասարակությունը այլ բաներով զբաղված լինի, ու եթե պետք լինի ինչ-որ մեկը կնստի 2-3 տարի: Եւ ինչպես հանցավոր աշխարհում, կարող է նստել ոչ թե նա, ով «խփում» է, այլ ում որ որոշում է «ախպերությունը»: Իսկ նստողը երեք տարի կնստի, թե վեց ամիս, ի՞նչ պիտի

Իմացվի: Հիմա ով է հետաքրքրվում (սկսած ընկերներից) Տիգրան
Հայրապետյանին սպանող կամ սպանության մեղքն հանձն առած վարորդը
բանտում է, դրսում է, մեռած է, թե՞ կենդանի: Թե՞ համաներումը արվեց նաև
նրա համար:

18.12.2001